

**Dominika Muszyńska-Jeleszyńska,
Magdalena Jasińska**

**Rewitalizacja terenów
poprzemysłowych w Europie
Środkowej : doświadczenia projektu
COBRAMAN**

Problemy Rozwoju Miast 10/3, 95-104

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Dominika Muszyńska-Jeleszyńska
Magdalena Jasińska

REWITALIZACJA TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH W EUROPIE ŚRODKOWEJ – DOŚWIADCZENIA PROJEKTU COBRAMAN

Abstrakt. Od kilku lat Polska włącza się aktywnie w działania rewitalizacyjne, projekty i programy międzynarodowe, mające na celu m.in. opracowywanie metod przywracania terenów zdegradowanych do życia, a także wymianę doświadczeń w tym zakresie. Do takich inicjatyw należał projekt COBRAMAN nr 1CE084P4 pn. *Manager Coordinating Brownfield Redevelopment Activities*, dotyczący rewitalizacji terenów przemysłowych na terenie Europy Środkowej. Celem projektu było wypracowanie koncepcji zarządzania terenami przemysłowymi, a ponadto stworzenie nowego stanowiska pracy menadżera do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych na obszarach przemysłowych.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, tereny przemysłowe, *brownfield*, projekt, zarządzanie terenami przemysłowymi, *brownfield manager*, baza danych, projekty pilotażowe, edukacja.

Rewitalizacja terenów przemysłowych w Europie Środkowej

Przemiany gospodarcze i społeczne zachodzące we współczesnym świecie doprowadziły do zaniedbań i degradacji wielu obszarów. Wśród nich istotne miejsce zajmują tereny przemysłowe, specyficzne dla wielu krajów europejskich, które pozostawiły za sobą epokę intensywnego uprzemysłowienia. Problemy dezindustrializacji: bezrobocie strukturalne, zdekapitalizowana infrastruktura techniczna, recesja przedsiębiorstw czy likwidacja całych ośrodków przemysłowych, dotyczą najczęściej terenów przemysłowych zlokalizowanych na obszarach silnie zurbanizowanych i wywołują sytuacje kryzysowe w sferze przestrzennej, gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

W większości państw europejskich od lat realizowane są działania rewitalizacyjne, mające na celu przywrócenie terenów przemysłowych społecznościom lokalnym. Ich ożywienie wiąże się z przekształceniem tych terenów w nowoczesną przestrzeń gospodarczą, mieszkaniową, kulturalną czy wypoczynkową. Działania zmierzające do przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych terenów przemysłowych podejmowane były w Europie Zachodniej już w latach 70.–80. XX w. W krajach Europy Środkowej projekty rewitalizacji terenów przemysłowych realizowane były od lat 90. XX w., a w ostatnich latach stały się jednym z ważniejszych czynników rozwoju i przeobrażeń miast postsocjalistycznych. W ramach inicjatyw europejskich i projektów współfinansowanych ze środków unijnych, zwłaszcza Interreg III, FP5 i FP6, podejmowane było liczne i różnorodne działania dotyczące szeroko rozumianych terenów przemysłowych. Unijne środki finansowe, wyasygnowane w latach 2004–2006 oraz 2007–2013 na rewitalizację terenów zdegradowanych, w tym obszarów przemysłowych, są niewątpliwie dla wielu państw

zachętą do podejmowania działań w tym zakresie. Dlatego też realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma charakter typowo projektowy, gdyż tylko takie przedsięwzięcia (realizowane przez różne podmioty, mające określony budżet i harmonogram) mogą zostać dofinansowane z funduszy Unii Europejskiej czy źródeł budżetowych. Równie ważnym aspektem realizacji projektów rewitalizacji jest wykorzystanie zachodnich doświadczeń i wiedzy w państwach postsocjalistycznych Europy Środkowej.

Projekt COBRAMAN – menadżer do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych terenów przemysłowych

Projekt COBRAMAN (*Manager Coordinating Redevelopment Activities*) był jednym z ważnych międzynarodowych projektów, dotyczących rewitalizacji terenów przemysłowych realizowanych w ostatnich latach w Europie. Przedmiotem projektu są tereny przemysłowe określane w literaturze przedmiotu i opracowaniach projektowych jako *brownfields*.

Termin ten w projekcie został zdefiniowany zgodnie z raportem Cabernet jako obszary charakteryzujące się negatywnymi skutkami poprzedniego użytkowania, nadmiernej eksploatacji tych terenów i ich otoczenia. Są to obszary położone z reguły na terenach zurbanizowanych, zaniedbane, zdekapitalizowane, użytkowane niezgodnie z przeznaczeniem, na których często występują zanieczyszczenia. Na obszarach tych istnieje konieczność interwencji publicznej w celu przywrócenia odpowiedniego sposobu użytkowania [*Sustainable Brownfield Regeneration...* 2006].

Projekt COBRAMAN był współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w Programie dla Europy Środkowej, w tym w priorytecie 4. *Poprawa konkurencyjności i atrakcyjności regionów* oraz działania 4.1 *Rozwój policentrycznych struktur osadniczych oraz współpracy terytorialnej* (ryc. 1).

Tytuł projektu: Menadżer do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych terenów przemysłowych
<ul style="list-style-type: none">• Manager Coordinating Brownfield Redevelopment Activities• Akronim: COBRAMAN
Priorytet 4. Poprawa konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów
<ul style="list-style-type: none">• Obszar interwencyjny: 4.1 Rozwój policentrycznych struktur osadniczych oraz współpracy terytorialnej
Źródło finansowania: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
<ul style="list-style-type: none">• Budżet: 3 624 696,00 €, udział EFRR 82,33% (2 984 381 €)
Czas trwania: 36 miesięcy
<ul style="list-style-type: none">• Grudzień 2008 – listopad 2011 (zakładane przedłużenie projektu)

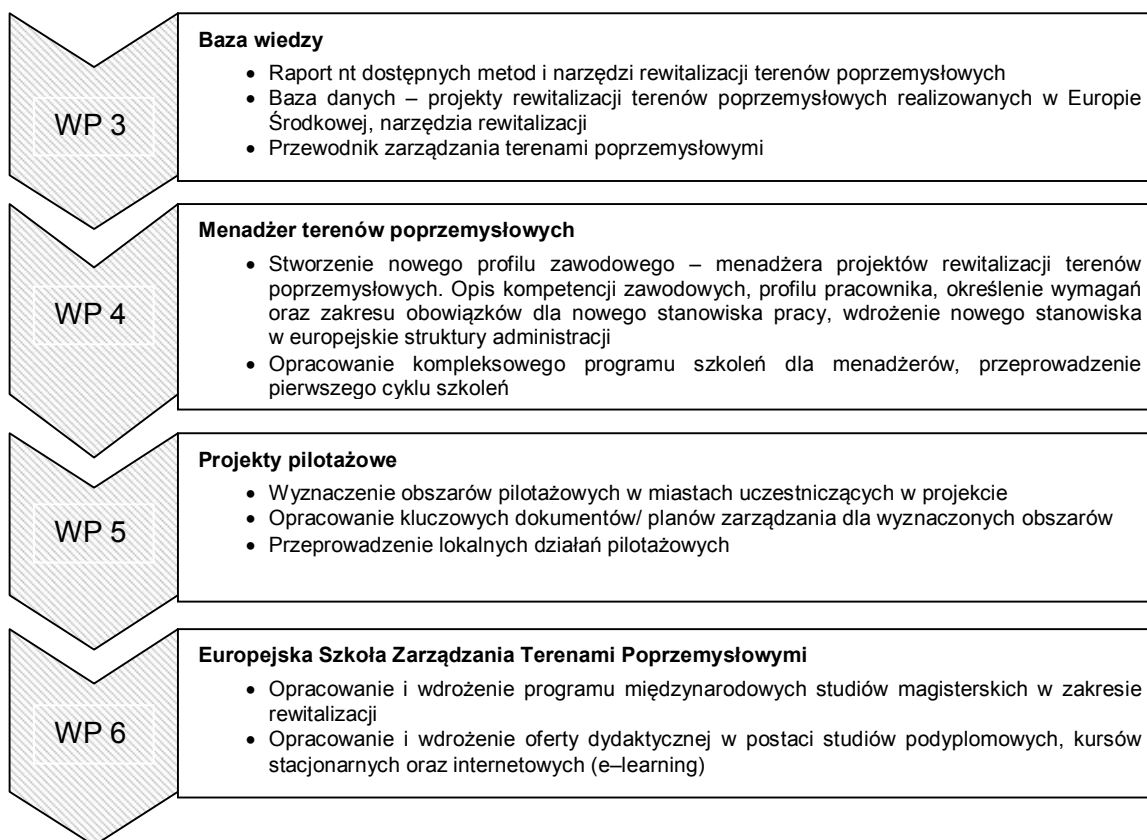
Ryc. 1. Podstawowe informacje o projekcie COBRAMAN

Źródło: Opracowanie własne

W realizacji projektu uczestniczyło dziewięciu partnerów z pięciu krajów, w tym z Włoch, Niemiec, Czech i Słowenii. Stronę polską reprezentowała Bydgoszcz – partner

wiodący projektu oraz Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (WSG) pełniąca funkcję koordynatora pakietu zadaniowego dotyczącego wymiany wiedzy i wsparcia decyzji (WP 3). W projekcie uczestniczył również Stuttgart (Niemcy), Most (Republika Czeska), Uście nad Łabą (Republika Czeska), Kranj (Słowenia), Uniwersytet Techniczny VSB w Ostrawie (Republika Czeska), SIPRO – Agencja Rozwoju Regionalnego w Ferrarze (Włochy) oraz Instytut Planowania Urbanistycznego Republiki Słowenii w Lublanie (Słowenia). Projekt oparty był na współpracy różnych jednostek administracji publicznej, samorządowej i instytucji naukowo-badawczych, a także na połączeniu oraz wymianie wiedzy ekspertów, naukowców i praktyków.

Głównym celem projektu było wypracowanie wspólnej koncepcji zarządzania terenami przemysłowymi, stworzenie nowego stanowiska pracy menadżera do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych na obszarach przemysłowych – nowej profesji odpowiadającej aktualnemu zapotrzebowaniu na wyspecjalizowane kadry zarządzające procesami rewitalizacji w strukturach samorządowych oraz przeprowadzenie pilotażowego cyklu szkoleń dla przyszłych menadżerów rewitalizacji – pakiet zadaniowy WP 4 (ryc. 2, 3).

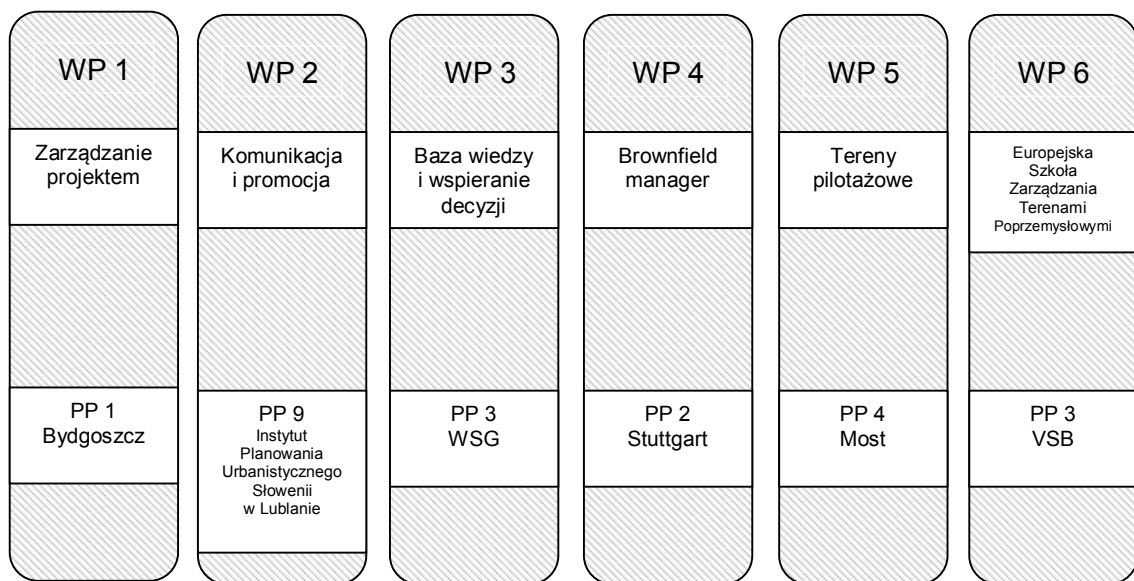

Ryc. 2. Podział i zakres działań projektu COBRAMAN (pakiety zadaniowe)

Źródło: Opracowanie własne

Działania projektowe dotyczyły także wymiany wiedzy, identyfikacji i prezentacji dobrych praktyk oraz rezultatów zrealizowanych europejskich projektów dotyczących terenów przemysłowych – pakiet zadaniowy WP 3 (ryc. 2, 3). Jednocześnie w czasie trwania projektu miasta partnerskie Bydgoszcz, Stuttgart, Kranj oraz Ferrara zrealizowały

projekty i inwestycje pilotażowe dotyczące wybranych wcześniej terenów przemysłowych – pakiet zadaniowy WP 5 (ryc. 2, 3). Ważnym obszarem działań projektowych było przygotowanie i wdrożenie programu edukacyjnego obejmującego różnorodne formy kształcenia, jak studia magisterskie na kierunku zarządzanie terenami przemysłowymi, studia podyplomowe oraz kursy i szkolenia e-learningowe (Europejska Szkoła Zarządzania Terenami Przemysłowymi – pakiet zadaniowy WP 6; ryc. 2, 3). Projekt miał charakter międzynarodowy i był realizowany przez zespół projektowy reprezentowany przez różne grupy zawodowe i specjalności (architekci, urbaniści, planiści, inżynierowie ochrony środowiska, ekonomiści, socjologzy) [*Brownfield regeneration manager... 2012*].

Ryc. 3. Główne działania projektu COBRAMAN (pakiety zadaniowe)

Źródło: Opracowanie własne

Baza wiedzy i wspieranie decyzji w procesie rewitalizacji

W efektywnym zarządzaniu procesami rewitalizacji terenów przemysłowych potrzebna jest wymiana wiedzy i doświadczeń między różnymi krajami Europy Wschodniej i Zachodniej, jak również między nauką a praktyką. Wsparciem w realizacji procesów jest także wiedza o wcześniejszych doświadczeniach w realizacji tego typu projektów. W ostatnich latach w Europie Zachodniej i Środkowej przeprowadzono wiele różnorodnych przedsięwzięć związanych z terenami przemysłowymi, których doświadczenie i dobre praktyki są źródłem wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych dla kolejnych projektów. Suma doświadczeń wynikających z realizacji różnorodnych działań w tym zakresie daje generalny obraz zmian, jakim podlegają tereny przemysłowe w Europie.

Jednym z ważnych założeń projektu COBRAMAN było wypracowanie efektywnej koncepcji zarządzania terenami przemysłowymi, opartej na wcześniejszych europejskich doświadczeniach projektowych w zakresie rewitalizacji terenów przemysłowych. W tym celu przeprowadzono analizę międzynarodowych projektów badawczych zrealizowanych na

terenie Europy Środkowej od połowy lat 90. XX w. do chwili obecnej i wskazano kilkanaście projektów, których problematyka i rezultaty miały znaczny wpływ na rozwój i ewaluację zagadnień rewitalizacji obszarów poindustrialnych. Analizowany materiał pozwolił wskazać najważniejsze projekty, których przedmiotem były tereny przemysłowe i ich przekształcenia. Są one przedstawione w tab. 1.

Tabela 1. Wybrane projekty dotyczące rewitalizacji terenów przemysłowych

Akronim	Pełna nazwa projektu
BERI	Brownfield European Regeneration Initiative
CABERNET	Concerted Action of Brownfield and Economic Regeneration Network
INCORE	Integrated Concept for Groundwater Remediation
LUDA	Improving the quality of life in the Large Urban Distressed Areas
MAGIC	Management of Groundwater in Industrially Contaminated Areas
NORISC	Network Oriented Risk assessment by Instu Screening of Contaminated sites
PROSIDE	Promoting Sustainable Inner Urban Development
RECORE	Regenerating Europe's Coalfield Regions
RECUA	Restructuring Cultural Landscapes
RESCUE	Regeneration of European Sites in Cities and Urban Environments
REVIT	Revitalizing Industrial Sites
SEBCO	City-hinterland cooperation as motor for regional development in the South Eastern Baltic

Źródło: opracowanie własne

W projekcie COBRAMAN scharakteryzowano i zaprezentowano najlepsze praktyki stosowane w europejskich projektach rewitalizacji terenów przemysłowych oraz przedstawiono zastosowane z sukcesem strategie, koncepcje, metody i narzędzia rewitalizacji, które mogą być użyteczne i możliwe do zastosowania. W celu zaprezentowania i upowszechnienia efektów prac projektowych opracowano internetową bazę danych oraz internetowy przewodnik [*Guide to brownfield management 2012*].

Baza danych zawiera informacje o projektach rewitalizacji terenów przemysłowych zrealizowanych w ostatnich latach w Europie Środkowej. Są to projekty zróżnicowane ze względu na indywidualny charakter przekształcanego obszaru i jego wielkość, lokalne uwarunkowania społeczno-gospodarcze, przyjęte cele, zakres zadań, funkcję terenów przemysłowych (pierwotne i wtórne), zaangażowanie różnych stron i źródeł finansowania. Ważnym założeniem prezentowanych i opisywanych w bazie projektów było uwzględnienie m.in. tzw. *lesson learned*, dobrych praktyk i zastosowanych narzędzi rewitalizacji. Prezentowane w bazie przykłady rewitalizacji terenów przemysłowych z Europy Środkowej nie należą do projektów modelowych, są jednak reprezentatywne jeśli chodzi o tendencje rozwoju, charakterystyczne dla terenów przemysłowych. Mogą być źródłem inspiracji i pomysłów, jako dobre przykłady dla miast planujących tego typu przedsięwzięcia, oraz impulsem do przemian obszarów miejskich. Przygotowana w projekcie baza danych została wykorzystana w procesie kształcenia podczas studiów podyplomowych oraz szkoleń. Jej głównymi adresatami są menadżerowie terenów przemysłowych, studenci, pracownicy administracji publicznej, instytucje oraz inwestorzy.

Narzędziem ściśle powiązaniem z bazą danych jest przygotowany w projekcie internetowy przewodnik prezentujący katalog narzędzi użytecznych w procesie rewitalizacji [Guide to brownfield management 2012].

Uniwersalność narzędzi stosowanych zarówno w projektach rewitalizacji terenów przemysłowych Europy Środkowej, jak i Zachodniej pozwala na przeniesienie i zastosowanie podobnych modelowych działań, uwzględniających oczywiście uwarunkowania i specyfikę każdego miejsca. W projekcie wyodrębniono następujące grupy narzędzi: społeczne, marketingowe, kulturowe, ekonomiczne, środowiskowe oraz planistyczne. Należy pamiętać, iż rewitalizacja jest procesem interdyscyplinarnym i przez to bardzo złożonym, toteż często te same narzędzia czy instrumenty są wykorzystywane wielopłaszczyznowo i wielokierunkowo. Trudno zatem wyznaczyć wyraźną granicę między nimi i trudno jednoznacznie je interpretować.

Szkolenia menadżerów do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych na terenach przemysłowych

W projekcie COBRAMAN zrealizowany został cykl seminariów szkoleniowych „Menadżer do spraw koordynacji działań rewitalizacyjnych terenów przemysłowych” (WP 4). Celem była poprawa kwalifikacji oraz wyszkolenie specjalistów z zakresu zarządzania rewitalizacją terenów przemysłowych. Ze względu na interdyscyplinarność problematyki rewitalizacji terenów przemysłowych oraz międzynarodowy zespół uczestników, szkolenia uwzględniały wiedzę teoretyczną oraz prezentowały doświadczenia i stronę praktyczną realizacji projektów rewitalizacji.

Program szkoleń obejmował moduły związane z marketingiem i komunikacją, infrastrukturą techniczną, rozwojem zrównoważonym, zarządzaniem projektami oraz źródła finansowania projektów.

Uczestnikami cyklu szkoleń byli przedstawiciele instytucji partnerskich projektu COBRAMAN. Reprezentowali oni kraje członkowskie UE uczestniczące w projekcie, różne grupy zawodowe, podmioty administracji publicznej, przedsiębiorstwa prywatne, uczelnie wyższe, agencje rozwoju regionalnego, co umożliwiała wielostronne podejście do problematyki rewitalizacji terenów przemysłowych.

Cykl seminariów obejmował siedem spotkań w miastach uczestniczących w projekcie COBRAMAN, sześć wizyt studyjnych na terenach pilotażowych projektu, dwa szkolenia internetowe oraz wizytę studyjną w Wielkiej Brytanii. Zajęcia miały formę wykładów, seminariów, warsztatów, dyskusji i wizyt studyjnych, co umożliwiała uczestnikom wymianę doświadczeń, transfer wiedzy między uczestnikami, praktykami, ekspertami i konsultantami [Brownfield regeneration manager... 2012].

Tereny i inwestycje pilotażowe projektu COBRAMAN

Ważnym zadaniem projektu COBRAMAN było wyznaczenie obszarów pilotażowych w miastach uczestniczących w projekcie oraz opracowanie kluczowych dokumentów i planów zarządzania dla wyznaczonych obszarów, a także przeprowadzenie lokalnych działań pilotażowych (WP 5). Inwestycje pilotażowe przeprowadzono w Bydgoszczy, Stuttgart, Stutgartie,

Moście, Kranju oraz Ferrarze. Działania rewitalizacyjne obejmowały różnorodne tereny zdegradowane, zdekapitalizowane i silnie zanieczyszczone, na które negatywny wpływ miało dawne przemysłowe użytkowanie i zagospodarowanie. W projektach pilotażowych wskazano śródmiejskie tereny poprzemysłowe (pofabryczne, fabryka papy i gazownia) nad Brdą w Bydgoszczy, teren dawnych zakładów petrochemicznych, gazownię w Stuttgarcie, teren dawnej kopalni odkrywkowej oraz parku maszynowego w Moście, tereny pokolejowe, stację kolejową w Kranju oraz teren dawnej cukrowni w Comacchio (Ferrara) (tab. 2).

Tabela 2. Tereny i projekty pilotażowe

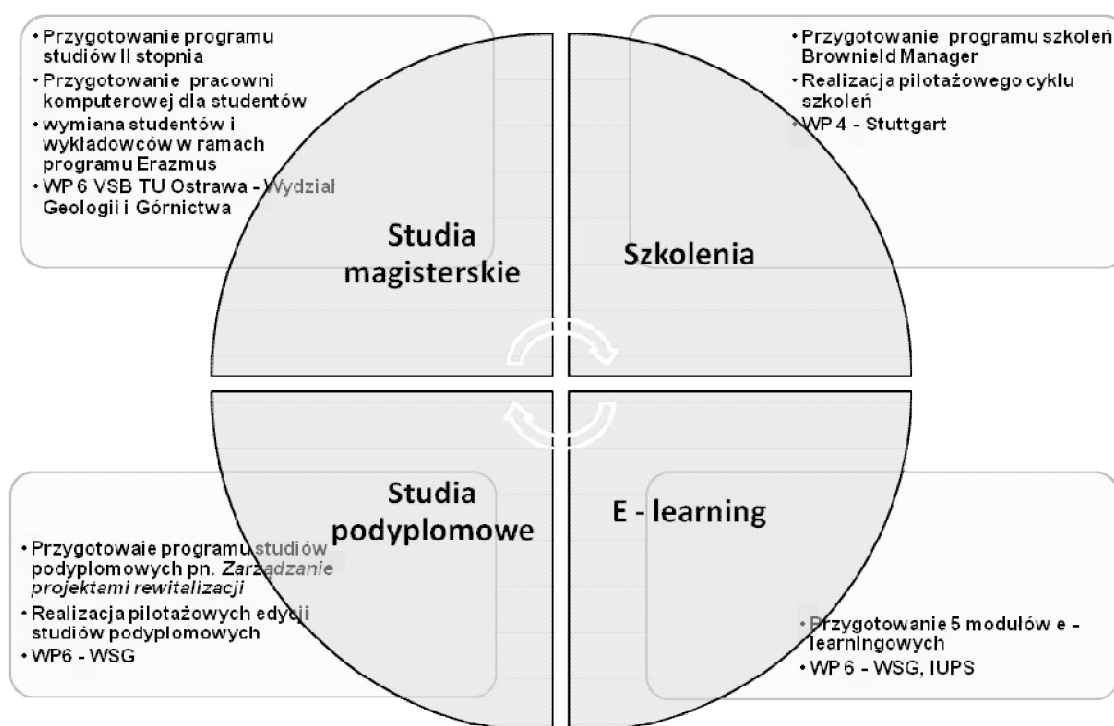
Miasto, kraj	Typ obszaru	Projekt pilotażowy
Bydgoszcz, Polska	Tereny pofabryczne, fabryka papy, gazownia	Zielony przystanek nad Brdą Zanieczyszczenia przeszłości
Stuttgart, Niemcy	Zakłady petrochemiczne, gazownia	Obszar Quellenstraße Od złego adresu do dobrego wizerunku – strategia marketingowa
Most, Republika Czeska	Kopalnia odkrywkowa, park maszyn	Jezioro Most. Od wydobywania do pływania
Kranj, Słowenia	Tereny pokolejowe, stacja kolejowa	Stacja kolejowa Kranj Spójne planowanie przestrzenne i projektowanie czynnikiem sukcesu
Comacchio, (Ferrara) Włochy	Cukrownia	Comacchio, teren po byłej cukrowni Park energii odnawialnej – nowe oblicze terenu
Uście nad Łabą, Republika Czeska	Obszary zdegradowane w Uście nad Łabą	Strategia terenów poprzemysłowych miasta Uście Regeneracja terenów poprzemysłowych wymaga skutecznego lidera

Źródło: Opracowanie własne

Działania rewitalizacyjne na wskazanych obszarach obejmowały bardzo różnorodne przedsięwzięcia dotyczące wybranych aspektów rewitalizacji i przekształceń terenów poprzemysłowych. Wiele działań realizowanych na obszarach pilotażowych było związanych z aspektem środowiskowym i technologicznym, uwzględniających badania zanieczyszczeń, rekultywację terenu, wyburzenia przestarzałej infrastruktury (Bydgoszcz, Most). W ramach akcji pilotażowych miasta partnerskie w swoich działaniach uwzględniły także aspekty przestrzenno-funkcjonalne i planistyczne dotyczące funkcji obszaru poprzemysłowego i sposobu jego zagospodarowania oraz aspekty związane z zarządzaniem i marketingiem w procesie rewitalizacji. Działania te dotyczyły przygotowania planu zarządzania terenów pilotażowych, biznesplanów, dokumentacji projektowych, studiów wykonalności, projektów architektonicznych przygotowania kampanii marketingowo-promocyjnych w celu budowania nowego wizerunku miejsc i włączenia społeczności lokalnych i zainteresowanych grup w proces rewitalizacji (Stuttgart, Ferrara, Most, Kranj) [*Brownfield regeneration manager...* 2012].

Europejska Szkoła Zarządzania Rewitalizacją Terenów Poprzemysłowych

Problematyka rewitalizacji terenów poprzemysłowych określanych jako *brownfield* dotyczy wielu miast w Europie. Posiadają one różne doświadczenia, głównie związane z działaniami w ramach inicjatyw europejskich, dotyczącymi przekształceń i zagospodarowania terenów poprzemysłowych. Mimo to nadal brakuje specjalistów, którzy posiadaliby niezbędną oraz kompleksową wiedzę w zakresie zarządzania złożonym procesem rewitalizacji. Odpowiedzią na te potrzeby był jeden z kluczowych rezultatów projektu COBRAMAN – opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych: studiów magisterskich, studiów podyplomowych i kursu e-learningowego pn. Europejska Szkoła Zarządzania Terenami Poprzemysłowym (WP 6). Innowacyjny program edukacyjny wdrażany na studiach II stopnia, studiach podyplomowych i kursach e-learningowych, wykształcił absolwentów posiadających umiejętności oraz wiedzę z zakresu zarządzania terenami poprzemysłowymi (ryc. 4).

Ryc. 4. Edukacja i transfer wiedzy w projekcie COBRAMAN

Źródło: Opracowanie własne

Interdyscyplinarność problematyki zarządzania procesami rewitalizacji terenów poprzemysłowych wymagała opracowania programu nauczania dla II stopnia uzupełniających studiów magisterskich, łączącego nauki przyrodnicze, techniczne, ekonomiczne i społeczne. Jednostką odpowiedzialną za wdrożenie i zatwierdzenie nowego kierunku studiów magisterskich był Uniwersytet Techniczny w Ostrawie w Czechach. Przyszli absolwenci otrzymają dyplom magistra inżyniera i staną się specjalistami ds. rewitalizacji terenów poprzemysłowych. W związku z tym, iż program studiów zakładał także umiejętność obsługi i wykorzystania specjalistycznego oprogramowania i sprzętu, partner odpowiedzialny za realizację tego zadania przystosował i wyposażył salę dydaktyczną w oprogramowanie (CAD, GIS) i sprzęt multimedialny.

W Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy w projekcie COBRAMAN (WP 6) przeprowadzono pierwszą edycję studiów podyplomowych z zakresu zarządzania projektami rewitalizacji dla przyszłych menadżerów ds. zarządzania projektami rewitalizacji terenów przemysłowych. Specjalność ta wymaga wiedzy i umiejętności z zakresu efektywnego zarządzania, gospodarki przestrzennej, zarządzania nieruchomościami, architektury, urbanistyki, ochrony środowiska, nauk społecznych, ekonomicznych a także prawnych. Celem studiów było przygotowanie przedstawicieli sektora publicznego i prywatnego do zarządzania procesem rewitalizacji obszarów przemysłowych, współtworzenia nowoczesnej i kreatywnej przestrzeni i miejsc, wprowadzania innowacyjnych rozwiązań, budowania atrakcyjnych ofert i programów rewitalizowanych obiektów przemysłowych oraz nowych produktów miejskich i turystycznych. Studia dostarczyły interdyscyplinarnej teoretycznej oraz praktycznej wiedzy na temat zarządzania, planowania i realizacji przedsięwzięć w zakresie rewitalizacji obszarów i obiektów przemysłowych i ich komercjalizacji. Prezentowały kompleksowe spojrzenie na przekształcanie przestrzeni i współpracy z różnymi aktorami procesu. Studia umożliwiały także wymianę doświadczeń i prezentację dobrych praktyk w zakresie rewitalizacji, terenów przemysłowych, pozwoliły skonfrontować praktykę i teorię w zakresie rewitalizacji terenów poindustrialnych, miały również na celu wdrażanie dobrych praktyk z zakresu metod i instrumentów zarządzania terenami przemysłowymi i przeciwdziałanie procesom degradacji, defunkcjonalizacji obszarów zurbanizowanych.

Nawiązujące do idei projektu COBRAMAN studia skierowane były do *kreatywnych profesjonalistów* – specjalistów najróżniejszych dziedzin, m.in. kultury, architektury, designu, finansów, rynku nieruchomości, sektora publicznego oraz przedsiębiorców świadczących różnorodne usługi związane z doradztwem, edukacją, turystyką, handlem, rzemiosłem, z sektorem przemysłów kreatywnych, a także agencji rozwoju regionalnego i lokalnego.

Program studiów obejmował 2 semestry, 240 godzin zajęć w formie wykładów, seminariów, warsztatów, wyjazdów i wyjazdów studyjnych oraz wykorzystanie platformy e-learningowej. Uczestnictwo w studiach było bezpłatne, ukończyło je 35 absolwentów, otrzymując dyplom specjalisty ds. zarządzania projektami rewitalizacji.

Kolejnym rezultatem projektu COBRAMAN było opracowanie kursu e-learningowego „Zarządzanie procesem rewitalizacji terenów przemysłowych”, przeznaczonego dla osób chcących zdobyć umiejętność opracowywania, wdrażania i koordynowania projektów rewitalizacji. Kurs podzielony został na pięć modułów, systematyzujących najistotniejsze zagadnienia: holistyczne ujęcie rewitalizacji (z ekonomicznego, prawnego, społecznego i organizacyjnego punktu widzenia), procesy rewitalizacji obszarów zdegradowanych, ochronę środowiska, planowanie przestrzenne i urbanistykę oraz ochronę dziedzictwa kulturowego. Na zapoznanie się z materiałami zamieszczonymi na platformie e-learningowej oraz zaliczenie poszczególnych modułów przewidziano 150 godzin. Adresatami kursu byli przedstawiciele sektora publicznego i prywatnego, przedsiębiorcy, działacze społeczni, pracownicy organizacji pozarządowych, geografowie, architekci, urbaniści, studenci kierunków związanych z rewitalizacją. Kurs był bezpłatny [*Brownfield regeneration manager...* 2012].

Uwagi końcowe

Projekt COBRAMAN wpisuje się we współczesne tendencje rozwoju, związane z terenami przemysłowymi. Do najważniejszych rezultatów projektu należy opracowanie i przygotowanie:

- 1) powszechnie dostępnej bazy danych projektów rewitalizacji terenów przemysłowych,
- 2) internetowego przewodnika prezentującego narzędzia rewitalizacji,
- 3) przewodnika dobrych praktyk,
- 4) programu edukacyjnego związanego z zarządzaniem procesami rewitalizacji terenów przemysłowych,
- 5) transferu wiedzy i wymiany doświadczeń między partnerami projektu a instytucjami współpracującymi,
- 6) inwestycji pilotażowych w miastach partnerskich projektu.

Literatura

Sustainable Brownfield Regeneration, CABERNET Network Report, 2006, University of Nottingham.

Brownfield regeneration manager from education to practice, 2012, COBRAMAN.

Guide to brownfield management, 2012, COBRAMAN.

<http://www.cabernet.org.uk/resourcefs/427.pdf>

<http://www.cobraman-ce.eu/>

<http://database.cobraman-ce.eu/index.php?menu=database>

<http://database.cobraman-ce.eu/index.php?menu=bp>

THE REVITALIZATION OF BROWNFIELD SITES IN CENTRAL EUROPE – THE EXPERIENCE OF COBRAMAN PROJECT

Abstract. For several years, Poland has been actively involved in regeneration activities, projects and international programs aimed at developing methods of restoration in degraded areas, as well as exchanging experience in this field. Project COBRAMAN no 1CE084P4 "Brownfield Redevelopment Manager Coordinating Activities" belonged to such initiatives for the revitalization of brownfield sites in Central Europe. The aim of the project was to develop a concept of brownfields management and to create a new profile of a manager for the coordination of activities in the areas of brownfield revitalization.

Keywords: revitalization, brownfield, project management, database, the database of brownfields, education.

Dr Dominika Muszyńska-Jeleszyńska
Instytut Architektury, Budownictwa i Gospodarki Przestrzennej
Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy

Mgr Magdalena Jasińska
Instytut Architektury, Budownictwa i Gospodarki Przestrzennej
Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy